

חינוך

י"ט בכסלו, תשע"ח | גיליון 38

על השקפה, שליחות ועם ישראל הרב נריה זצ"ל, מייסד וראש ישיבות בני עקיבא

בשנת תש"ן, חמש שנים לפני פטירתו, העביר הרב נריה שיעור שבועי במשנת הרב קוק זצ"ל לכיתות י"ב בישיבת בני עקיבא כפר הרואה. בסוף השנה ביקשו ממנו התלמידים להעביר שיעור סיכום אחרון לפני "הציאה לחיים". כך זכו הם לשמוע שיחה ארוכה ויסודית על בניין השקפת עולמם של צעירים ציוניים-דתיים לפי דרכו של הרב נריה. השיחה סוכמה ונערכה על ידי תלמיד צעיר בשם יעקב לוי, היום הרב יעקב לוי, ר"מ בתכנית 'אור מאופיר' בישיבת ההסדר אור-עציון, ורבו של נטע, שהיא קהילה הנבנית בחבל לכיש על ידי תושבים שרבים מהם גרו בגוש קטיף ת"ו. לפניכם קטעים נבחרים מתוך השיחה השלמה.

הרגשת השליחות חייבת ללוות אותך לאורך ימים

עלייתי ארצה ומשל הספינה

בכ' בתמוז (תר"צ 1930) עליתי ארצה באנייה קטנה ששמה צ'צ'רני, שהפליגה מאודסה ליפו. יום אחד ניגש אליי סגן רב החובל וביקש לשוחח איתי בענייני אמונה. לאחר השיחה ביקשתי ממנו לעלות לתא רב החובל לראות איך מנהלים את האונייה בנסיעתה. עמד שם רב החובל ופקד על בעל ההגה (ברוסית): קצת ימינה, קצת שמאלה, ישר, ישר, עוד קצת ימינה וכו'. על השולחן לידו היה מונח ספר "נתיבי הים" ואני רואה בו קווים ישרים. שאלתי אותו: "מדוע אני רואה שמסומנים בספר קווים ישרים והוא אומר 'קצת ימינה, קצת שמאלה' ולא 'ישר'?" נעניתי שהקו הישר הוא הנתיב המרכזי שבו אנו נוסעים לעבר מטרתנו, אך בים יש בעיות של גלים ורוחות, וכדי להתגבר עליהם זזים לפעמים קצת שמאלה ולפעמים קצת ימינה, אך אין מתרחקים מדי מן המסלול המרכזי, כיוון שהוא המוביל אותנו אל המטרה.

נולד בי"ט בכסלו התרע"ג (1913) סיכן עצמו ולמד תורה בסתר ברוסיה הקומוניסטית. הצליח לעלות ארצה, והיה תלמידו של הראי"ה קוק בישיבת מרכז הרב. מראשי תנועת הנוער בני עקיבא ומנהיגה הרוחני. חיבר שירים רבים, ביניהם את המנון תנועת הנוער 'יד אחים לכם שלוחה' ותיקים

ממנו הסתייגו - אך הוא הגה וייסד את ישיבת בני עקיבא הראשונה בכפר הרא"ה ועיצב את בשורתה הייחודית. הוא בחר קבוצה של תלמידים בולטים ור"מ בולט, ושלה אותם להקים ישיבת בני עקיבא נוספת. כך הוקמו ישיבות בני עקיבא

מירון, נחלים, נתיב מאיר ועוד. בהמשך הוקמו אולפנות, וגם ישיבות הסדר, מכללות ועוד. לאחר קום המדינה היה ממעצבי נוסח תפילות יום העצמאות. כתב ספרים רבים, רובם על דמותו ועל תורתו של רבו - הראי"ה קוק. פעל רבות לחיזוק דרכה של הציונות הדתית ולחיזוק אמונתו של הנוער הדתי-לאומי. כונה 'אבי דור הכיפות הסרוגות'. בפועלו הציבורי היה גם חבר כנסת, פעיל למען ההתיישבות בארץ ישראל ועוד. זכה בפרס ישראל על מפעל חיים. נפטר בי"ט בכסלו התשנ"ו (1995). בין מילותיו האחרונות: "קדושה אני מבקש. תנו לי קדושת ארץ ישראל, תנו לי קדושת אהבת ישראל"

בסניף. אם אתה בא לשיכון שלך ויש שם ילדים שמסתובבים ברחוב - תרכז כמה ילדים, תשב אתם, תלמד אתם משהו, תקרב אותם". רעיון השליחות, הרגשת השליחות - זה דבר עצום. הקב"ה מטיל על כל אדם שבא לעולם איזו שהיא שליחות, והרגשת השליחות חייבת ללוות אותו לאורך ימים. להיות פעיל בכל מקום, עם הפנים כלפי העם. זהו קו כללי שלמדנו מהרב קוק זצ"ל. זו גישה של 'כלל ישראל' לעומת המחשבה של 'אני את נפשי הצלת'.

הדרך חלקקה

כתוב בתהלים (לז): "תורת אלוקים בקרבו לא תמעד אשוריו". אם תורת אלוקיו בקרבו, אז הוא לא ייפול ולא ימעד. היכן הרגליים מועדות? בדרך חלקה. כולנו הולכים בדרכים חלקקות... אנחנו הולכים ודרך החיים שלנו מאוד 'חלקקה'. קל מאוד למעוד, אבל אם הכול לשם שמים ויש סיעתא דשמיא, אנחנו זוכים ל"לא תמעד אשוריו". ככל שאנחנו יותר קדושים, יותר מלאים ב"תורת אלוקיו בקרבו", ככל שאנחנו לא עושים את זה לשם כבוד ולא לשם ממון, אלא כוונתנו רצויה, אז בעזרת ד' גם לא נחליק [...].

לא פשוט ללמוד תורה בעולם הרדיו והטלוויזיה, עולם המונדיאל, עולם משוגע. אך אנו רוצים לשמור על הדרך הייחודית שלנו. אתם חיים בעולם די קשה, יש לחץ של החברה החיצונית וכדי לשמור על הפנימיות שלכם אתם צריכים כוחות. מי שרוצה להסתגר לגמרי קל לו יותר, אבל ב"ה אתם לא צריכים להסתגר, ואתם באים במגע עם אלה שלא כמותכם.

אנו מעודדים הרבה את החברים שהמשיכו בישיבות שיקרבו אליהם את חבריהם שהלכו ישר לצבא, שיעזרו, שיהיו יחדיו, זה יכול לחזק מאוד. יש לעודד את כולם לשמור על קשר עם החברים ועם הישיבה. גם זה מעיד על העמדה, שאתה לא מנתק את עצמך מן הכלל.

אז רבותי, ב"ה שאתם שייכים לאלה שבחרו דרך לא קלה. יש להיות עם הפנים כלפי כל חלקי העם, בכל המצבים, עד שנוכה שדרכנו תהיה דרך המלך ונגיע לישועה, ובין המצרים ישמחו הישרים!

מסר זה מאלף מאוד לגבי כל אחד מאתנו. קצת ימינה, קצת שמאלה, אך לא להתרחק יותר מדי מן המסלול המרכזי. כדברי רש"י על הפסוק: "את הדרך אשר נעלה בה" - "אין דרך שאין בה עקמומיות". גם החיים הם כאלו. אין מצב שאתה לא נתקל בבעיות ובצורך להתחשב בכל מיני דברים, אך אסור לשכוח את המסלול המרכזי שבחרנו.

הצורך בהשקפת עולם מגובשת עם ציר מרכזי ראשי

"יש הבדל בין מי שבהשקפת עולמו אין קו יסודי אחיד אלא מזיגה של אוסף רעיונות ממקורות שונים, ובין מי שגם אצלו הדברים אמנם מגוונים, אך עדיין יש קו אחיד בבחינת 'כל הנחלים הולכים אל הים' - הים המיוחד שלו. הקו האחיד הוא שנותן בסופו של דבר בסיס להשקפת עולם יציבה.

חיים של חלוציות ציבורית

בישיבות המוסר מדברים הרבה על תיקון המידות של האדם. זה דבר גדול מאוד. תלמיד ישיבת מוסר מעולה הוא אישיות נהדרת, בעלת מידות, כל דבר אצלו שקול ומחושב, הוא אינו פזיז, אך תוך כדי כך, עם כל המעלות הללו, יש גם חיסרון מסוים. מי שכל הזמן עסוק רק עם עצמו, אף שזה למען מטרה טובה, בסופו של דבר הוא נותן פחות מדי לאחרים. מתפתח איזשהו אינדיבידואליזם, אמנם אינדיבידואליזם רוחני, אבל אינדיבידואליזם, מה שאין כן ביסוד החלוצי הציבורי והקהילתי שלנו. הגישה שלנו מתבטאת בתחומים רבים: המאבק על שלמות הארץ, פעילות למען מיזוג אמיתי בין חלקי העם וכו' [...].

אצלנו גדל תמיד ציבור שפניו מופנות כלפי העם. לאו דווקא דרך חלוצית של התיישבות, אלא דרך חלוצית ציבורית של "תפעל בסניף, תפעל בקהילה", בכל מקום שאליו אתה בא - אל תהיה פסיבי.

גישה כללית זו צריכה להדריכנו בכל מקום: בבית הספר, בבית הכנסת, בקהילה, ובייחוד בקרב ציבור צעיר אשר עדיין בונה את ביתו ומחנך את ילדיו, כי אם לא תהיה לו גישה של אחריות ציבורית מיוחדת הוא ישקע בעצמו.

לפני כל חופשה אנו אומרים: "שכשאתה בא הביתה תפעל

לא פשוט ללמוד תורה בעולם הרדיו והטלוויזיה. אך אנו רוצים לשמור על הדרך הייחודית שלנו

בחיים יש צורך להתחשב בכל מיני דברים, אך אסור לשכוח את המסלול המרכזי שבחרנו

אבי דור הכיפות הסרוגות - מבט על פועלו

הרב יונה גודמן, מנהל חינוכי - מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא

למסגרות אלה. אחרים נסחפו אחרי רוחות החופש, ושינו לא רק את השיטה, אלא גם את התכנים. הרב נריה לימד אותנו שאפשר להכניס את 'פיפותו של יפת', את הכלים, 'באוהלי שם'. בעבודה עדינה עם 'לב שומע' חינוך אותנו הרב לאמץ כלים וסגנונות, תוך דבקות מוחלטת בקודש. זאת עוד. בתחומים רבים הוא טען שגישתו הפועלת מתוך אהבה ואמונה אינה אימוץ של תפיסות מודרניות, אלא היא דרכה החינוכית של היהדות המאמינה בדור הזה.

בימינו, רבים מתלבטים בשאלות של איזון בין גבולות ובין חופש. יש שמשקיעים בכפיית משמעת אך שוכחים את הצורך לצקת משמעות. אחרים מורידים הכול ל'גובה העיניים', תוך ויתור על טיפוח שאיפות לצמיחה מתוך עמל והתקדמות. בעת כזו ראוי לשוב אל דרכיו של הרב משה צבי נריה.

בראשית דרכו כתב הרב ביומנו:

"ר' נחמן מברסלב אמר: 'אני הולך בדרך חדש שעדיין לא הלך בו אדם מעולם, ואף על פי שהוא ישן מאוד, בכל זאת הוא חדש לגמרי'."

מהפכנות בעולם היהדות יש בה משום 'שבור חבית ושמור יינה' [...] סכנה גדולה כרוכה בזעזוע כלשהו, לקיומו של כל הבניין. אנשי יהדות התורה [...] בבואם לחשוב על תיקון ושיפור, שינוי צורה ושינוי מעשה, עומדים אחוזי פחד שמא תוך שינוי צורה ייפגע גם התוכן [...]"

בקרואנו ללכת בדרך זו, שמרנות וישן מצד אחד, מהפכה וחדש מצד שני, הרינו זקוקים לכוח נפשי רב, לעומק ראייה ולרוחב תפיסה. כלים משתנים, צורות משתנות, ובתוך אותן תמונות חדשות צריך להציב יסודות ועיקרי עבר. אשרי מי שזוכה למצוא את הצינור, צינור האור ללב של הדור."

(שחר אורו, עמ' 194)

זכינו שהרב נריה סלל עבורנו קו ראשי לצינור האור. תפקידנו להיות קשובים לרוחות המתחדשות בעולם בכלל, ובשדה החינוך בפרט, ולהמשיך לסלול לאורן נתיבים חדשים. נזרים בהם מים חיים, ובע"ה נשקה את הצמאים בערכי חיים נצחיים.

לא פשוט לזכות בתואר 'אבי דור הכיפות הסרוגות', אך הרב נריה זכה בכינוי זה ביושר, בהיותו מנהיג ודמות מרכזית בעיצוב פניו של דור ארצישראלי חדש. הוא טיפח דור הנאמן לתורתו, שמכוחה ראה עצמו שותף מלא בתחיית האומה, ומחויב אישית לעמול למען עם ישראל, ששב לארצו ולעצמו. אחרי אלפיים שנות גלות וגלותיות הרב נריה הציב חזון חדש, שהיה אז נחלתם של מעטים - חזון של יצירת יהודי שלם (שאותו כינינו 'ציוני דתי'), שתורתו ואישיותו, התורנית והלאומיות, משתלבות בהרמוניה.

רוב בני היישוב החדש בחרו בעשייה הציונית תוך הזנחה מודעת של עולם התורה. לעומתם, בני היישוב הישן בחרו בתורה במובן הצר של המילה, תוך ניתוק מודע שלה מהחיים המודרניים המתחדשים מחד, ומהמפעל הציוני ומהמדינה מאידך.

הרב נריה יצר דגם חינוכי חדש, ארצישראלי, של חינוך תורני בריא. עשייתו החינוכית התבטאה בשני תחומים עיקריים: האחד היה

הצטרפות לתנועת הנוער בני עקיבא בראשיתה והשפעה מכרעת על כיוונה הערכי-תורני ועל איכותה החינוכית. השני, והעיקרי, היה יצירת דגם חדש של ישיבה, 'ישיבת בני עקיבא'. מתוך הדגם הזה צמחו רשת של ישיבות ואולפנות, ישיבות הסדר, מכללות ואף שלוחות מעבר לים (ישיבת בני עקיבא בבגדאד, ישיבה ואולפנה של בני עקיבא בטורונטו וכמובן, תנועת בני עקיבא העולמית).

הרב הניח אבני יסוד לעקרונות חינוכיים, שעד היום ניזונים מהם רבבות: ישיבה לנוער שממזגת חלק מאופייה של הישיבה עם חלק מאופיו של בית ספר; ישיבה שאינה בנויה רק על מסגרת וכללים, אלא מדגישה מאוד את האמון בין הצוות והתלמידים ואת שותפות האמת בין התלמידים להנהלה.

מתוך גישה תורנית איתנה שילב הרב נריה בתוך החינוך הישיבתי את רוח החלוצים, בוני הארץ בגופם, בצד התמודדות עם רוחות העת החדשה. הוא השכיל לקלוט את רוחות החופש המנשבות והמשפיעות על הנוער, ולאורן יצר דרכים חינוכיות חדשות שבעזרתן הקנה את תוכני החינוך הנצחיים לצעירי ימינו.

רבים התקשו לאמץ את דרכיו. יש שנבהלו מהצורך לחדש ולשנות. הם צעדו בדרכים הישנות וכפו על בני הנוער להתאים עצמם

” הרב נריה טיפח דור הנאמן לתורתו, שמכוחה ראה עצמו שותף מלא בתחיית האומה ”